

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 55.

Fredagen den 8 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Herr statsrådet *von Sydow* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 376, angående beredande av kredit för bedrivande av statens verksamhet i fråga om meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara.

Justerades protokollen för den 2 innevarande juni.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt aktiebolaget Difosfat för försök med framställning av fosforsyregödselmedel ävensom i ämnet väckta motioner.

Herr statsrådet *von Sydow*, som anmält sig vilja vid detta sammanträde besvara herr Tryggers interpellation om angrepp av folkhopar å livsmedelsaffärer m. m., erhöll på begäran ordet och yttrade: Med första kammarens medgivande har ledamoten av kammaren herr Trygger den 8 nästlidne maj till mig riktat följande spörsmål:

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.*

»1) Är det sant, att folkhopar icke blott i städer utan även på landsbygden genom våld eller hot tvungit fredliga medborgare att utlämna dem tillhöriga livsmedel eller på våldsamt sätt satt sig i besittning av dylik annans egendom?»

Under förutsättning att denna fråga ansåges helt eller delvis böra besvaras jakande, har interpellanten framställt ytterligare följande spörsmål:

»2) Är det sant, att myndigheter finnas, som ej uppfyllt sin ovillkorliga plikt att med alla till buds stående lagliga medel skydda de angripna till deras person och egendom?»

Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.
(Forts.)

3) Vilka åtgärder har regeringen redan vidtagit och vilka ämnar herr statsrådet föreslå regeringen att ytterligare vidtaga för att upprätthålla ordningen, varje regerings första rätt och plikt, och sålunda stävja den laglöshet, som synes alltmera sprida sig och som hotar att undergräva vårt svenska rätts- och kultursambälle samt bringa skam över land och folk?»

Då jag nu går att i ett sammanhang besvara de av interpellanten framställda spörsmål, har jag till en början beträffande de åtgärder, regeringen i förevarande avseenden redan vidtagit, att meddela följande.

Redan i skrivelse den 14 april 1917 till överståthållaren och samtliga landshövdingar i riket erinrade jag, att rykten i stigande utsträckning spritts, att försök skulle komma att under våren göras att allvarligt störa den allmänna ordningen. Jag påpekade, att dylikt ryktessmideri, i och för sig förkastligt, borde på allt sätt motarbetas, att någon grund för ryktena ej kunnat konstateras, samt att de för övrigt kunde vara ägnade att uppjaga stämningen och i sin mån måhända bidraga att framkalla vad man ej önskade. Jag framhöll å andra sidan angelägenheten av att de civila myndigheter, som hade ansvaret för ordningens upprätthållande, i god tid vidtoge förberedande åtgärder för att i fall av behov möta möjligen förekommande oroligheter. Jag fäste tillika uppmärksamheten på att i den mån så kunde ske planer i sådant hänseende borde uppgöras, därvid emellertid ingenting borde företagas, som framkallade oro eller kunde begagnas i provocerande syfte. Slutligen framhöll jag vikten av att vederbörande ordinarie tjänstemän vid förefallande behov vore på sina platser.

Sedan Kungl. Maj:t den 23 april utfärdat förbud mot detaljhandel med brännvin under viss tid, telegraferade jag påföljande dag till länsstyrelserna, att det ur ordningssynpunkt syntes lämpligt att under samma tid eller åtminstone under dagarna närmast omkring den 1 maj förbud mot försäljning av vin och öl i viss omfattning utfärdades.

I cirkulärtelegram till samtliga länsstyrelser den 5 maj 1917 erinrade jag vidare, med anledning av meddelanden om här och var i riket förekomna uppträden av den utav interpellanten angivna beskaffenhet, om angelägenheten att lagliga åtgärder vidtoges för beivrande och stävjande av dylika brottsliga företag.

I anslutning härtill har slutligen Kungl. Maj:t i cirkulär den 7 maj 1917, då det vore av den yttersta vikt, att enskild egendom och medborgerlig frihet med kraft och besinning verksamt skyddades, anbefallt Kungl. Maj:ts befallningshavande att inkomma med redogörelse för de åtgärder, som i förevarande avseende vidtagits, varvid Kungl. Maj:ts befallningshavande jämväl hade att meddela, huruvida de i vissa fall funnit anledning till anmärkning mot det sätt, varpå de lokala polismyndigheterna skött sina åligganden, samt i vilken utsträckning åtal mot deltagare i brottsliga tilltag av förut angett slag blivit anställda.

De av mig nu omnämnda åtgärder hade sålunda vidtagits, innan herr Trygger framställde sin interpellation.

Av de rapporter, som från Kungl. Maj:ts befallningshavande i anledning av sistnämnda cirkulär till mig insänts, har det bekräftats, att här och var även å rikets landsbygd förekommit uppträden av den av interpellanten angivna art. Enligt vad rapporterna utvisa, hava emellertid dylika brottsliga tilltag ägt rum i ett jämförelsevis fåtal fall, om jag undantager ett län, där uppträdena både förekommit i avsevärd utsträckning och varit av mera allvarlig beskaffenhet. Rapporterna giva ock vid handen, att vederbörande myndigheter i allmänhet gjort vad som stått i deras makt för att förhindra de brottsliga företagen. I ett och annat fall synas dock vederbörande myndigheter till en början stått något handfallna inför den sålunda uppkomna situationen. Vid bedömande härav bör man ej blunda för att myndigheterna ställts inför en för våra förhållanden ovanlig uppgift, som särskilt på landsbygden med dess fåtaliga polisbetjäning understundom varit synnerligen svår att lösa. I ett och annat fall torde också den lokala polismyndigheten till följd av uppträdenas art, exempelvis då de däri deltagande till övervägande del utgjorts av kvinnor, dragit sig — och detta enligt min mening icke utan fog — för att använda alltför våldsamma medel, varigenom uppträden av än mera allvarlig beskaffenhet kunnat framkallas. Med anledning av uppträdena i fråga hava åtal i ett flertal fall anställts.

Det är utan vidare klart, att här omnämnda brottsliga tilltag, även om de föranletts huvudsakligen av de bekymmersamma förhållandena på livsmedelsmarknaden, icke kunna på något sätt försvaras. De äro våldsgärningar och skola såsom sådana behandlas och bedömas. Jag ber interpellanten vara övertygad om att intet kommer att underlåtas för att förhindra fortsatta uppträden av ifrågasvarande art. Regeringen kommer också fortfarande att med kraft och bestämdhet, men även med lugn och besinning tillse, att ordningen i landet upprätthålles.

Herr Trygger: Jag ber att få framföra min tacksamhet till herr statsrådet för det svar jag nu fick höra och vars innehåll förut varit mig fullkomligt obekant. Herr statsrådet pekade på åtskilliga åtgärder, som skulle ha varit av regeringen vidtagna, innan den av mig framställda interpellationen frambars. Den sista viktiga åtgärden vidtogs ju den 5 maj, således några dagar innan jag framkom med interpellationen. Men jag kände naturligtvis icke till vad som åtgjorts. Emellertid: även om jag gjort det, skulle jag i alla fall hava framställt denna interpellation, så att herr statsrådet blivit i tillfälle att för en större allmänhet, vilken oroades av de våldsåtgärder, som ägt rum, bekantgöra vad som däremot av myndigheterna åtgjorts. Jag vill ock säga, att jag tror, att jag redan innan den sista åtgärden av regeringen blivit vidtagen hade enskilt meddelat en avsikt att framställa något slags interpellation.

Jämte dessa åtgärder, som ägt rum från regeringens sida, har

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.*

(Forts.)

Om angrepp
av folkhoppar
å livsmedels-
affärer m. m.

(Forts.)

det berättats — jag vet icke huruvida det är riktigt — att vissa myndigheter uppmanat pressen att hålla tyst med meddelanden angående dylika övergrepp, varom här är fråga. Jag förmodar, att orsaken till en dylik åtgärd skulle ha varit den, att man var rädd, att smittan skulle sprida sig vidare, i fall man på andra håll finge reda på att man på vissa ställen tillåtit sig sådan laglöshet. Emellertid, om det är fallet, att så ägt rum och att det skett för detta ändamål, tror jag för min del att man vidtagit en åtgärd, som icke är lämplig. Jag håller före, att det är av stor betydelse, att då dylika övergrepp ske, de bliva bekantgjorda, så att det kan bli en allmän opinion, en stark reaktion från de laglydiga medborgarnas sida mot detta våldsregemente. Jag tror, att detta mer än något annat är ägnat att sätta en bom för den vidare framfarten.

Med avseende å myndigheternas åtgärder har herr statsrådet sagt, att myndigheterna i allmänhet gjort sin plikt i fråga om ordningens upprätthållande, och det är ju synnerligen kärt för oss att få höra detta. Själva hava vi bevittnat, särskilt här i Stockholm, att denna myndigheternas plikt blivit fullgjord på ett synnerligen förtjänstfullt sätt, och det är ju glädjande, att så i allmänhet varit fallet även på andra ställen inom landet. Herr statsrådet påpekade de svårigheter, inför vilka myndigheterna varit ställda, och vi äro alla ense om, att dylika svårigheter hava förefunnits. Även betonade han, att myndigheterna dragit sig för att vid hejdande av dessa våldsåtgärder själva använda alltför våldsamma medel. Detta enligt herr statsrådets mening med rätta. Ja, det kan väl icke vara tal om annat, än att det är riktigt, att man icke använder *alltför* våldsamma medel. Det ligger i sakens natur. Men å andra sidan måste man naturligtvis använda de medel, som erfordras för att nå det ändamål man åsyftar att nå, d. v. s. för att hindra våldet, hindra laglösheten. Där ligger gränsen. Allt, som erfordras för detta ändamål, måste vidtagas, och allt, som går utöver detta, är oriktigt.

Det återstår mig nu endast att uttala den förhoppningen, att dessa brottsliga övergrepp måste upphöra, men att i fall så icke skulle ske, myndigheterna även i fortsättningen skola veta att fullt ut göra sin skyldighet och att upprätthålla den lagliga ordningen. Ty det är en ovillkorlig fordran, som landets laglydiga medborgare uppställa, att alla offentliga organ, såväl de högsta som de lägre, med alla erforderliga medel upprätthålla ordningen, som enligt min mening är den första förutsättningen för att man skall kunna tala om ett civiliserat samhällsskick. Och om det skulle visa sig i framtiden, att någon offentlig funktionär saknar vilja eller förmåga och kraft att fullgöra sin plikt i detta avseende, är jag övertygad om att regeringen icke skall tveka att låta hans funktioner övertagas av någon annan. Ty vårt laglydiga folk *vill icke* och får icke äventyra sin gamla fäderneärvda kultur genom att, låt vara i än så ringa mån och för än så kort tid, hemfalla under den hos oss lyckligtvis hittills okända anarkien.

Herr Kvarnzelius: Det är ju icke så vanligt, att interpellationer förekomma i denna kammare som i andra kammaren. Det parti, som den siste ärade talaren företräder, brukar ju icke heller onödigtvis besvara med interpellationer, helst då regeringen har samma politiska åskådning som majoritetspartiet i denna kammare. Det är således tydligt, att, då ledaren för detta parti finner sig böra rikta en interpellation till regeringen, det är rörande en mycket viktig angelägenhet, som denna interpellation framföres. I det hänseendet är jag också beredd att vitsorda, att det ämne, som den ärade interpellanten berört, är av mycket stor betydelse, och jag vill begagna tillfället att å egna och mina meningsfränders vägnar ge min anslutning till vad som här uttalats om att de enskildas egendom och den enskilde medborgarens frihet måste skyddas så långt som möjligt.

Litet var ha vi nog känt oss upprörda av skildringar om, huru demonstrationer ägt rum, där stora massor av medborgare marscherat ut till på landsbygden boende spridda hemmansägare, många kanhända i ungefär samma ekonomiska ställning som en del av de i demonstrationen deltagande personerna. Och jag har hört skildringar, som lämnats till mig av personer, på vilkas uppgifter jag icke har anledning tvivla, vilka varit i tillfälle att på nära håll följa förhållandena vid dessa tillfällen och dessa skildringar hava varit av den beskaffenheten att de på en var måste verka i hög grad upprörande. Tusentals personer hava kommit ut till jordbrukarna med en svart fana, på vilken målats en knuten hand, samt försedd med en inskription: Tänk dig själv dess följder. Man kan förstå, att en ensamboende person inför en sådan demonstration skall känna sig i högsta grad förskräckt. Vad som gör saken ännu beklagligare är, att i dessa demonstrationståg ha deltagit personer i sådan ställning, att de hedrats med uppdrag av sådan vikt, att de sitta såsom ledamöter i stadsfullmäktige i staden inom den ort där detta hänt, samt att dessa, fört demonstrationernas talan. När det då förelägges denne hemmansägare ett förslag eller en anhållan, att han skall skriftligen förbinda sig att lämna sina varor till pris, till vilket han icke själv anser sig kunna producera dem, och förbinda sig, att köra ner varorna till verket och leverera dem till detta lägre pris samt det vidare fordras av honom, att han skall bära fanan, kan man förstå, att denne bonde skall känna sig upprörd i sitt innersta. Han tvingades att lämna den skriftliga förbindelsen, men det länder honom till heder, att han vägrade bära fanan i det fallet. Vad som kan göras för att i det hänseendet skydda den enskilde medborgaren bör givetvis göras.

Men det bör också — å andra sidan — icke förbises, att det varit alldeles utomordentliga förhållanden, som framkallat dessa demonstrationer, och att det ställts mer än vanligt stora krav på den ordningsmakt, som vid dessa tillfällen haft att ingripa.

I det hänseendet tror jag, att vi känt oss i mycket hög grad tilltalade av det sätt, på vilket landshövdingen i Norrbottens län avvecklade de svåra förhållandena där uppe vid Seskarön. Den,

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.*
(Forts.)

*Om angrepp
av folkhoppar
å livsmedels-
affärer m. m.
(Forts.)*

som här nere i Stockholm läste skildringarna av dessa uppträden, fick den föreställningen, att det skulle vara mycket kraftiga åtgärder, som behöfde vidtagas för att bringa ordning där. Men det visade sig, att det gick jämförelsevis lätt för denne landshövding att genom det kloka sätt, på vilket han gick till väga, återställa lugnet och bringa ordning och reda i förhållandena. Vi ha också sett skildringar om huru en annan landshövding i rikets näst största stad även förstått att på rätta sättet uppträda emot folkmassorna, så att de funno sig lugnade. Vad som vid sådana tillfällen i främsta rummet behöfver göras är ju att lugna befolkningen, att bringa den till lugn, besinning och eftertanke. Det är ju ingenting annat som erfordras än eftertanke även hos dessa hårt betryckta medborgare, som deltaga i dylika demonstrationer. Jag är övertygad om att de ångra sig så snart de ägna någon eftertanke åt vad det innebär att försöka sätta tvång på den enskilde medborgaren på sådant sätt, som gentemot dessa små hemmansägare förekommit, och de betänka, att om tvång från annat håll skulle riktas mot dem själva, de skulle reagera till det allra yttersta. Men de hava följt med i en tillfällig stämning utan att reflektera på vad detta inneburit, och det har fört dem för långt. Men man må ju också säga, att det förelagat förmildrande omständigheter i det förhållandet, att de saknat de oundgängliga livsförnödenheterna, och vilka åtgärder, vilka tilltag en befolkning, som befinner sig i en sådan situation, kan tilllåta sig, det ha vi ju historiens vittnesbörd om. Sådant har i regel icke avlupit oblodigt. Då vi i stort sett kunna säga, att så skett här i landet, är detta naturligtvis till stor del att tillskriva den omständigheten, att förhållandena här icke varit sådana, att befolkningen drivits till yttersta gränsen av förtvivlan. Men det är nog också i hög grad att tillskriva den omständigheten, att den övervägande stora delen av landets folk ändock står på den upplysta ståndpunkten, att de hava klart för sig, att det icke är på den vägen vi skola kunna avskaffa missförhållandena, vinna rättelse och skapa bättre förhållanden.

Jag tror att vi alla kunna känna oss tillfredsställda med de uttalanden, som gjorts från civilministerns sida om att ordningsmakten skall veta att göra sin plikt för att upprätthålla ordningen. Men att detta skall ske på ett klokt och förståndigt sätt, så att det icke verkar motsatsen och provocerar fram oordningar i stället för att, såsom avses, skapa ordning.

Därför ber jag att till herr statsrådet få framföra mitt tack.

Herr K l e f b e c k: Herr talman! Jag skall först be att få meddela, vad som bör vara på förhand klart för kammaren, att jag för min del och, så vitt jag vet, alla mina partivänner dela precis samma uppfattning, som de båda föregående talarna uttalat, så till vida, att vi önska, att ordningen upprätthålles i landet, och att våldsdåd mot enskilda personers liv eller egendom icke få förekomma. Men det kan väl hända, att vi för denna vår ståndpunkt icke hava

endast det skälet, att vi reagera mot allt vald mot den enskilde, utan att till grund för vår uppfattning ligga även andra omständigheter. Det förefaller oss nämligen vara i högsta grad meningslöst, att *några* fattiga medborgare i vårt samhälle med våld taga sig de livsmedel, som de anse sig behöva, och taga dem från andra fattiga, som kanske behöva dem i lika hög grad, eller förhindra, att andra deras fattiga medbröder, för vilka dessa livsmedel voro avsedda, få del av dem.

*Om angrepp
av folkhopar
på livsmedels-
affärer m. m.*
(Forts.)

Det är för oss också klart, att de fattiga medborgare, som producera livsmedel och de fattiga medborgare, som konsumera livsmedel, i det stora hela hava gemensamma intressen, och om blott det kloka omdömet får komma till sin rätt, hava vi ju, som den siste ärade talaren påminde om, icke den ringaste anledning att på något sätt försöka rubba det goda förtroende, som bör binda samman de fattiga medborgarna från de olika lägren.

Men har jag kunnat betyga en överensstämmelse med de båda övriga talarna däri, att jag icke på något sätt kan gilla våldsåtgärderna, utan på allt sätt vill skydda den enskildes egendom och frihet, så kan jag dock icke hjälpa, att jag i vad jag i fortsättningen kommer att säga nödgas taga litet avstånd från den uppfattning, som de gjort gällande. Det förefaller mig nämligen, att den metod är mycket enkel, som består däri, att man icke lägger sig någon synnerlig vinn om att möta befarade olägenheter på ett utomordentligt viktigt område — utan dit hör i första rummet allt, som rör befolkningens uppehälle och näring — utan ställer sig nästan likgiltig eller kommer för sent med åtgärder för att söka säkerställa tillgången på nödvändighetsvaror, och sedan, när nöden driver till förtvivlan, icke vet något annat medel än makt och våld mot de förtvivlade. Den politiken kan vara verkningsfull, men den är icke, synes det åtminstone mig, synnerligen förutseende, liksom den förefaller mig skäligen enkel. Jag vet väl, att det går lätt att stå här i denna talarstol och kritisera efteråt, och att det är hundrafalt svårare att på förhand beräkna och bedöma förhållandena och inrätta sig därefter. Men jag menar ändå, att det skulle varit för de styrande inom landet en högst angelägen omsorg att söka såvitt möjligt på förhand ordna sådana viktiga förhållanden, så att en mängd anledningar till förtvivlan aldrig skulle ha behövt uppkomma. Vi hava för vår del aldrig kunnat uttala något förtroende för den politik, som fördes av den föregående regeringen, och vi hava således icke åtminstone för vår del något ansvar i det fruktansvärda läge, som uppkommit. Nu måste vi se saken sådan den verkligen är, och hur är den då? Det vet litet var. Det råder en fruktansvärd nöd i förfärande många hem. Här i Stockholm var det en kvinna, som med iver deltog i ett sådant upplopp, och hennes förtvivlan hade drivit henne härtill, när hon hemma hade hört sina små barn ropa efter mat och hon ingen mat hade att ge dem. För ett par dagar sedan var hos mig uppe en kvinna, som utmattad av halvsvält dignade ned på stolen; det svartnade för hennes ögon och benen buro henne icke längre. Sådana företeelser äro icke ovanliga i våra da-

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.*
(Forts.)

gar. Om människor befinna sig i ett sådant läge, få vi icke stå kallt på avstånd och endast stämpla brottet som brott. Vi måste försöka att en smula taga hänsyn till de förmildrande omständigheterna, som drivit annars laglydiga medborgare till brott.

Blir det åter fråga om vilka åtgärder som skola vidtagas för att förhindra ett upprepande av de även av oss beklagade händelserna, så får jag säga, att det smärtade mig, att jag i synnerhet från interpellantens sida icke fick något annat medel rekommenderat än sådana, som höra samman med kraft, förmåga, vilja, makt och allt sådant. Det ligger nära till hands — det torde jag väl kunna säga — för det svenska lynnet att slå till ordentligt, då en oart uppträder. Men jag tror, att denna från urgamla tider ärvda benägenhet bör litet grand tyglas under nuvarande förhållanden. Det kan nämligen hända — som också den föregående talaren anförde — att kraften och makten icke äro vare sig det första eller det rätta bote-medlet, utan att klokheten och omdömet kunna vara det mycket mer. Det har visat sig, såsom också herr Kvarnzelius antydde, att om blott vårt laglydiga folk får tillfälle till lugn besinning, det icke gör sig skyldigt till några övergrepp.

Vad jag därför menar skulle vara ett långt verksammare medel till att förebygga ett upprepande av de beklagade förhållandena vore, synes det mig, först och främst en ordnad upplysningsverksamhet, och jag är viss om att åtminstone de allra flesta av våra tidningar — jag menar icke sådana, som först och sist endast skrika på våld — skulle vara villiga att stå våra myndigheter till förfogande för att sprida denna upplysning bland folket. Om folket finge reda på, både vad för livsmedel som finnas, och till vilka pris de kunna erhållas, och vad samhället gör för att bereda möjlighet att få del av dessa livsmedel, om med ett ord livsmedelsfrågan komme i en sådan belysning, att den kunde bliva känd för var och en, så att alla visste, vad de ha att göra och rätta sig efter för att i dessa svåra förhållanden kunna uppehålla sig, så skulle en sådan upplysningsverksamhet lända till oändligt mycket mer välsignelse än hundratal skarpslipade bajonetter. Om man också såsom ett medel i det antydde syftet kunde få — även om det nu är oändligt mycket svårare än det har varit — någon ordning i livsmedelsförhållandena, så att de lager av livsmedel, som verkligen finnas, kunde komma ut i handeln och komma de hungrande till del och kunde erbjudas dem till rimliga priser, om man kunde få så pass ordning på vår livsmedelsfråga, som det nu är möjligt att få, så vore även det en åtgärd, som skulle verka i allra högsta grad lugnande på dem, som leva i ständigt bekymmer för det nödvändigaste.

Ja, herr talman, de förhållanden, som relaterats, ha ju upprört oss litet var, och litet var önska vi, att ordning och reda på alla områden återigen må bli rådande i vårt land. Men vi vilja gärna, att de, som hava makten, mindre måtte tillgripa den annat än som det allra sista medlet, när ingenting annat hjälper, och att i stället allt, som kan bidra till att sprida lugn och besinning bland allmänheten, mycket mera måtte tagas i anspråk. Jag är förvissad om att de

oroande företeelser, som upprört oss, snart då skola höra till de flydda tiderna.

Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Herr Trygger antydde i början av sitt anförande, att han före interpellationens framställande meddelat mig sin avsikt att interpellera. Det är riktigt att så skett. Det skedde den 6 maj. Redan dagen förut, den 5 maj, hade jag emellertid utsänt det av mig ommäнда telegrammet, däri jag inskräpte den ytterliga angelägenheten av att beivra och stävja ifrågavarande uppträden. Vad som skedde den 7 maj var egentligen endast, att rapporter infordrades från Konungens befallningshavande i anledning av mitt telegram av den 5 maj.

Herr Trygger meddelade vidare, att han hört sägas, att uppmaning utgått till pressen från myndigheternas sida att hålla tyst med övergrepp av ifrågavarande beskaffenhet. Om så skett, ansåge han detta vara en olämplig åtgärd, då man tvärtom borde sprida kännedom härom för att framkalla så mycket starkare reaktion. Jag ber då att få meddela kammaren, att den av herr Trygger åsyftade uppmaningen skett på mitt initiativ. Allting kan ju givetvis missförstås. Det beror på det sinnelag, varmed uttolkningen sker, men att en missuppfattning i detta fall skulle kunnat förekomma, förefaller mig nästan obegripligt. Min uppmaning till landshövdingarna gick ut på att de skulle söka öva inverkan på tidningspressen i syfte att *detaljerade* skildringar av dylika uppträden icke inflöte i tidningarna. Det är ju alldeles uppenbart, att jag varken kunnat eller velat åstadkomma, att meddelanden därom *att* uppträden ägt rum icke skulle komma ut. Men var och en, som har någon inblick i folkpsykologiska företeelser, torde väl hava klart för sig, att det just är dessa livliga detaljerade skildringar om uppträdenas art, som äro ägnade att verka suggererande och smittoförande. Jag kan icke finna annat, än att jag handlat klokt, då jag försökt att i någon mån undertrycka sådana *detaljerade* skildringar.

Vad den siste ärade talaren beträffar nödgas jag protestera, då han säger, att regeringen stått likgiltig inför åtgärder i syfte att säkerställa livsmedelsmarknaden. Jag är icke mycket hemma på detta område, men så mycket kan jag dock säga, att under de senare månaderna ett alldeles oerhört arbete bedrivits just i sådant syfte.

Han menade vidare, att man borde sprida upplysning bland folket om tillgången på livsmedel och var dessa kunde erhållas till rimliga pris. Vad angår upplysningsverksamheten ber jag få nämna, att statsministerns meddelande i andra kammaren rörande livsmedelsmarknadens läge spreds över hela landet i en miljon exemplar med så gott som alla tidningar. Det finnes dessutom en särskild upplysningsbyrå, som har att i detta avseende förmedla meddelanden till allmänheten. Men tyvärr hjälper icke detta, ty det finns en annan art av upplysning, som sprides från ett håll, som står långt till vänster om den siste ärade talaren, som i regel undertrycker dylika meddelanden och i stället verkar i helt annat, i eggande syfte.

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.
(Forts.)*

Herr Ö d l u n d: Då i denna fråga de synpunkter icke kommit fram, som jag för min del anser vara de grundläggande orsakerna till ifrågakarande demonstrationer och inventeringar, ber jag att med några få ord få beröra dem.

Jag anser, att om vi hade haft, för att begagna herr Tryggers uttryck, laglydiga svenska medborgare, vi icke behövt bevittna dessa demonstrationer och inventeringar. När en sak skall bedömas, har man rätt att se till vad orsaken varit, och jag måste säga, att själva orsaken till dessa demonstrationer väl ändå är den stora export av livsmedel, som skett från vårt land och som, om ryktet talar sanning, fortfarande pågår, icke direkt, men indirekt. Jag anser också, att regeringen på ett tidigare stadium kunnat ingripa kraftigare mot de s. k. livsmedelsjobbarna, som nu haft tillfälle att förstöra stora mängder livsmedel genom att lagra dem och låta dem ligga och förstöras. Jag anser icke, som herr Trygger sade, att poliserna åtminstone här i Stockholm haft så stora svårigheter med dessa hungerdemonstrationer. Jag pekar närmast på den, som försiggick utanför riksdagshuset, som väl var en bland de värdigaste demonstrationer, som försiggått. Jag vill icke vidröra de demonstrationer, som ägt rum efter det att interpellationen blev framställd, ty dessa anser jag icke höra hit.

Jag anser alltså, att myndigheterna bort ingripa tidigare. När det nu gäller att bedöma, huruvida vi verkligen ha endast laglydiga svenska medborgare, som böra skyddas, så har jag gjort några anteckningar, med flit huvudsakligen från högertidningar, för att inte bli beskylld för att ha hämtat dem ur tidningar, som bara ljuga. Jag vill blott draga fram några exempel, som herrarna kanske redan känna till, på hur svenska och kanske också utländska medborgare handlat, när det gällt att laglydigt avgiva ordentliga deklARATIONER. Jag nämner ingen särskild samhällsklass, utan jag vill endast draga fram dessa fakta. När vi exempelvis i en tidning hörde om åtta säckar spannmål, som legat på sjöbottnen, kanske det kan tyckas, att det är en bagatell, men herrarna förstå nog, att när sådant kommer i dagen och i tidningarna, folk bli alldeles upprörda över hur det förfares med födoämnen. Det har vidare hänt, att potatis, som uppgivits vara frusen, blivit frisk, då demonstranterna fått tillfälle, icke med våld, utan frivilligt, att titta på den. 15,000 kilogram spannmål funnos i Österåker, vilket parti icke deklarerats och av vilket den största posten ägdes av en sådan person som en agronom. Jag vet inte, om det kan kallas laglydighet. 15,000 kilogram kornflingor ha upptäckts i en källare på Söder i Stockholm, vilka blivit förstörda och voro odugliga till människoföda. 10,000 kilogram rågmjöl finns i Söderhamn, så förstört, att det knappast duger till föda åt kreatur. Så sent som i januari i år sågo vi av tidningarna, att en stor mängd kornflingor fått exporteras till Tyskland, och det har ännu icke kommit något ordentligt svar på frågan, vad Sverige fick i kompensation. Det tycks ha varit någon gammal licens, som fick utnyttjas så sent som i januari, fastän det visat sig, att det rådde en stor brist på livsmedel. Jag anser också, att det var mycket

egendomligt, att vid vårsädesdeklarationerna (då jordbrukarna fingo behålla en viss del) jobbarna fingo behålla lika mycket. Sedan ha de senare fått jobba med dessa partier, så att havren kommit upp till ett pris av 1 krona per kilogram.

Vid en eldsvåda i Hästbo funnos, instoppade i torvströbalar, varor, som icke deklarerats, ehuru de av regeringen förklarats i beslag, och det påstås, att torvströbalar exporteras i stora mängder, och att det skall finnas exportförbudna varor i dem. Jag hoppas, att detta föranleder undersökning.

Beträffande potatisen föreligger samma förhållande. Vi ha sett, att en mängd sådan kommit fram efter det dessa demonstrationer börjat. En tidningsnotis upplyste även om, att det i Tomelilla fanns 2.097 kilogram odeklarerad vårsäd undangömd o. s. v.

För att till sist belysa dessa »laglydiga svenska medborgare», klippte jag en notis, som stod i tidningarna, om protestmöten med protestresolutioner mot de av folkhushållningskommissionen påbjudna inventeringarna. Det var lantmannamöten, inom Västmanlands län, som stodo bakom dessa. Jag menar, att om dessa personer varit laglydiga och fullgjort de skyldigheter myndigheterna ålagt dem det icke behöfts några protestresolutioner mot de åtgärder dessa myndigheter vidtagit.

Till sist vill jag säga, att det kanske ännu icke är för sent att vidtaga någon åtgärd, då det gäller livsmedel. Jag tog i dag och klippte en liten notis ur en högertidning. Jag ber att få läsa upp densamma för att vi skola se, hur det ännu går till då det jobbas i livsmedel: »Jobberi i rabbor och morötter florerar i stor utsträckning på skånska landsbygden, och fabulösa pris erläggas för alla sorters rotfrukter. En uppköpscentral vid Hörby järnvägsstation har betalt ända till 35 kronor per hektoliter för kålrötter. 25 kronor för foderbetor och upp till 50 kronor för morötter.» Vilka enorma pris de slutliga avnämarna skola få betala, kan man förstå, då i detta även kommer att ingå mellanhändernas provision. Det säges vidare i notisen, att ryktet omtalar, att dessa rotfrukter skickas till Göteborg för att förvandlas till konserver och därefter exporteras.

Då sådant får pågå under dessa livsmedelsbristens tider, anser jag, att det är fullt förklarligt, att när myndigheterna icke velat lägga sig i sådant, det anses fullt berättigat, att det hungrande svenska folket självt vidtager några åtgärder för att väcka myndigheterna till liv. Jag hade tillfälle att vara med inför en rådhusrätt, då några deltagare uti en demonstration — vid Kastet i Gävleborgs län — där stodo till rätta. Där framkom det sådana interiörer som att potatis, som avsänts till vederbörande sågverksbolags handelsbutik, stannat i Gävle och där sålts till jobbare i stället för att befordras vidare till handelsbutiken. Då folket fick reda på detta och tillika erfor, att stora mängder gryn funnos lagrade i samma handelsbutik, anordnades ett demonstrationståg. Man gick dit, men tog ingenting med våld eller utan betalning, utan med biträdenas hjälp uppvägdes 2 kilogram gryn åt var och en, det betalades ordentligt och varje kö-

*Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.*

(Forts.)

Om angrepp
av folkhopar
å livsmedels-
affärer m. m.
(Forts.)

pare antecknades på en lista, så gick man med sina påsar därifrån. Sådana »våldshandlingar» kunna ju förklaras.

När sedan vid rådhusrätten en arbetare omtalade: jag har bott därute med min familj så och så många år, men det har nu blivit sådan brist på livsmedel, att jag måste skickat hustru och barn till landsbygden, och ändå är det så knappt, att jag ej kan skaffa mig livsmedel åt mig själv — då måste det, menar jag, föreligga förmildrande omständigheter i dessa demonstrationer, i synnerhet som samhällsmedlemmar ur andra klasser göra allt för att höja priset och göra det omöjligt för andra svenska medborgare att få några varor. Jag tycker också, att man skall taga hänsyn till resultatet härav, och i de flesta fall hava myndigheterna visat sig förstå själva innebörden av dessa hungerdemonstrationer. Vi se också, att det blivit betydligt bättre, sedan myndigheterna fått veta om dem. Stadsmyndigheterna hava inrättat folkkök, där mat kan fås billigt utan kort, och en del arbetsgivare i de olika orterna hava även genom att anslå dyrtidstillsägg åt arbetarna, vilka delvis skulle användas till folkkök, hjälpt till så att arbetarna få mera mat. Innebörden har ju i det hela varit, att arbetarna skulle få litet mera mat, än de kunna komma över på dessa olika slags kort. Jag tror, att dessa uppträden böra bedömas så milt som möjligt mot bakgrunden av vad som varit och mot bakgrunden av att de väckt en opinion till liv, som åstadkommit, att det faktiskt kommit fram mera matvaror, och som gjort, att stadsmyndigheter och enskilda arbetsgivare vidtagit åtgärder i samma riktning. Jag menar, att jag för min del icke vill klandra dessa hungerdemonstrationer och fredliga inventeringar.

Sedan har det talats åtskilligt om enskilda tillfällen då våld utövats mot enskild. Det verkar väl ändå mera som humor, då man läser om, att vid ett tillfälle demonstranterna, utom sina egentliga uppgifter att försöka få fram mera mat, sökte tvinga en lantman, vilken de visste varit elak mot sin hustru, att på heder och samvete lova att i fortsättningen vara snäll mot henne. Det är väl egentligen humor i det och ingenting straffvärt. Herr talman, jag hoppas att civilministern och myndigheterna måtte bedöma dessa hungerdemonstrationer, och inventeringar, med all möjlig skonsamhet och mildhet.

Föredrogos statsutskottets memorial:

nr 190, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande; och

nr 191, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 65 samt lagutskottets utlåtanden och memorial nr 65—67.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 376. angående beredande av kredit för bedrivande av statens verksamhet i fråga om meddelande av sjöförsäkring mot krigsfara, blev denna proposition på begäran bordlagd.

Anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 221, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare hos riksdagen och i dess verk m. fl.; och

nr 222, till fullmäktige i riksbanken, angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare vid riksbanken m. fl.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; samt

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående vägghållningsbesvärets utgörande på landet.

Anmäldes och bordlades

fjärde sammansatta stats- och lagutskottets memorial:

nr 5, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande sammansatta stats- och lagutskottets nr 4 utlåtande nr 1 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsrådet dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 6, angående avlöning åt dess sekreterare och vaktbetjäning; samt

andra särskilda utskottets memorial nr 6, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om nya ordinarie stater för statsdepartementen m. m.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren behagade besluta, att på föredragningslistan för morgondagens plenum måtte bland två gånger bordlagda ärenden uppföras främst konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare ävensom angående valbarhet till riksdagens första kammare.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4,33 e. m.

In fidem
C. F. Voug.
